

MIKROÖKONÓMIA II.

Készült a TÁMOP-4.1.2-08/2/a/KMR-2009-0041 pályázati projekt keretében
Tartalomfejlesztés az ELTE TáTK Közgazdaságtudományi Tanszékén
az ELTE Közgazdaságtudományi Tanszék
az MTA Közgazdaságtudományi Intézet
és a Balassi Kiadó
közreműködésével

Készítette: Kőhegyi Gergely

Szakmai felelős: Kőhegyi Gergely

2011. február

MIKROÖKONÓMIA II.

7. hét

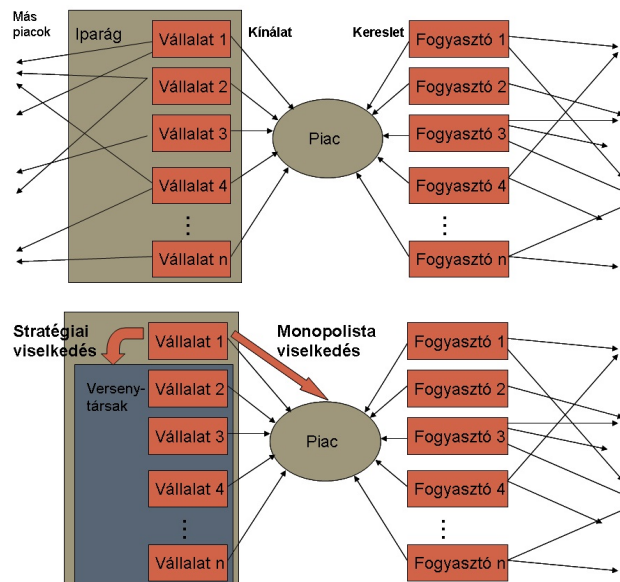
Piacelmélet és marketing 1. rész

Kőhegyi Gergely

A tananyagot készítette: Kőhegyi Gergely

Jack Hirshleifer, Amihai Glazer és David Hirshleifer (2009) *Mikroökönómia*. Budapest, Osiris Kiadó, ELTECON-könyvek (a továbbiakban: HGH), illetve Kertesi Gábor (szerk.) (2004) *Mikroökönómia előadásvázlatok*. <http://econ.core.hu/~kertesi/kertesimikro/> (a továbbiakban: KG) felhasználásával.

Piacelmélet és marketing

A vállalat döntési problémái az üzleti gyakorlatban (ha elkülönült döntéshozónak tekintjük):

- Példák monopolista viselkedésre
  - Árazás (12 szál rózsa ugyanannyiba kerüljön, mint 12*1 szál? És anyák napján és ballagáskor?): Árdiszkrimináció
  - A termék kiválasztása (az étteremben legyen menü, vagy csak á la carte? És egyféle menü legyen? És az ételek mindig ugyanannyiba kerüljenek?): Minőség, termékválaszték, árukapcsolás, csomagban történő értékesítés
- Példák stratégiai viselkedésre
  - Marketing, terméktámogatás, reklám stb. (Tisza cipő?): tartalmaz stratégiai elemeket
  - Piac kiterjesztés (OTP Horvátországban?): tartalmaz stratégiai elemeket

1. Árdiszkrimináció

Árdiszkrimináció

1. Példa: Hogyan állapítsák meg a belépőjegyek árát? (Veszprémi Állatkert, 2010)

- Egyéni:
  - Gyermek (3–18 éves korig) 1050 Ft
  - Diák (18 éves kor felett) 1370 Ft
  - Felnőtt 1560 Ft
  - Nyugdíjas 1050 Ft
- Csoportos:
  - Gyermek (3–18 éves korig) 920 Ft
  - Diák (18 éves kor felett) 990 Ft
  - Felnőtt 1400 Ft
  - Nyugdíjas 920 Ft

2. Példa: Hogyan állapítsák meg a mobiltarifacsomagok árát? (T-Mobil, 2010, Domino Aktív díjcsomag)

- Hálózaton belül:
  - Csúcsidőben 26 Ft
  - Egyéb időben 16 Ft
- Vezetékes hálózatba:
  - Csúcsidőben 26 Ft
  - Egyéb időben 16 Ft
- Más mobilhálózatba:
  - Csúcsidőben 36 Ft
  - Egyéb időben 26 Ft
- Lineáris árképzés (harmadfokú árdiszkrimináció)
- Nemlineáris árképzés (elsőfokú és másodfokú árdiszkrimináció)
  - Egyéni árképzés
  - Többrészes árképzés
  - Blokk árképzés
  - Mennyiségi kedvezmények

Az árdiszkrimináció feltételei:

- A vállalat rendelkezik piaci erővel
- Információk a fogyasztók fizetési hajlandóságáról (árérzékenységről, vagy keresleti függvényéről)
  - Fogyasztói csoportok meghatározása: Piacszegmentáció
  - Fogyasztók azonosítása (vagy önszelekcióra ösztönző szerződésmenü), fogyasztói csoportokba való besorolása
- A termék újraértékesítésének (arbitrázs) megakadályozása, korlátozása

- A fogyasztáskor ellenőrizhető a fogyasztó személye: főleg a vásárlás és fogyasztás közvetlen összekapcsolódása esetén
  - Szolgáltatások
  - Nem tárolható javak (pl. áram, gáz)
- Szerződésben kikötött korlátozások
  - Garancia megszüntetése
  - Újraértékesítés szerződéses tiltása
- Termék módosítása (pl. gyógyszerári alkohol)
- Tranzakciós költségek növelése: Keresési, utazási, szállítási, stb. költségek

Piacszegmentáció

Tegyük fel, hogy a vállalat két vagy több szegmensre osztja fogyasztóit, hogy a különböző szegmensekben különböző árakat (mennyiségeket) állapítson meg.

Lineáris árképzés

Az egyes szegmensekben megszabott árak és mennyiségek:

- Első szegmens: P_1, Q_1
- Második szegmens: P_2, Q_2

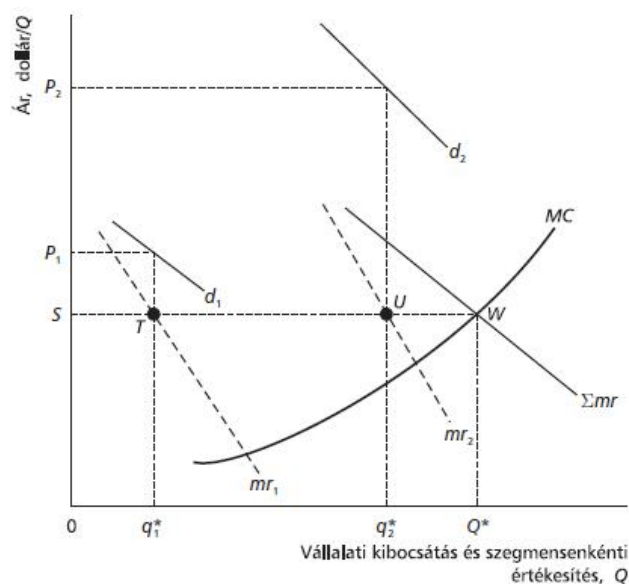
$$\begin{aligned}\Pi &= R_1(Q_1) + R_2(Q_2) - C(Q_1 + Q_2) \rightarrow \max \\ \Pi &= P_1(Q_1)Q_1 + P_2(Q_2)Q_2 - C(Q_1 + Q_2) \rightarrow \max\end{aligned}$$

Optimumfeltétel:

$$\begin{aligned}\frac{\partial \Pi}{\partial Q_1} &= 0, \frac{\partial \Pi}{\partial Q_2} = 0 \\ mr_1 &= mr_2 = MC \\ P_1 \left(1 + \frac{1}{\eta_1}\right) &= P_2 \left(1 + \frac{1}{\eta_2}\right) \\ P_1 \left(1 + \frac{1}{\eta_1}\right) &= P_2 \left(1 + \frac{1}{\eta_2}\right)\end{aligned}$$

1. Állítás

Piacszegmentálás esetén a rugalmasabb keresletű piacon alacsonyabb lesz az ár.

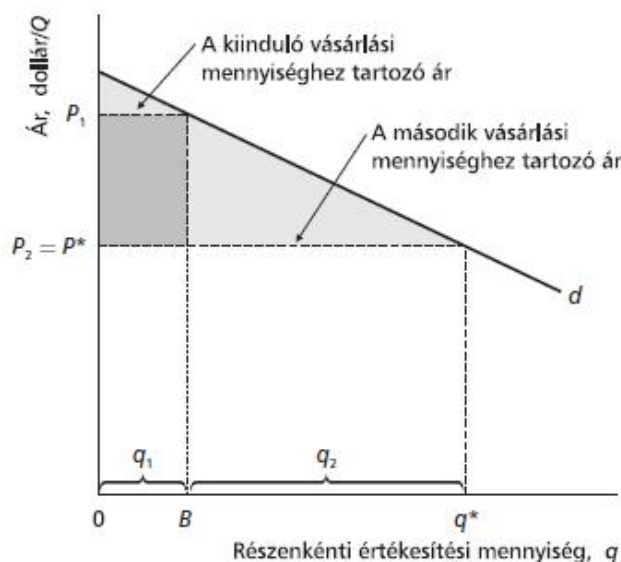
Puha fedelű és kemény fedelű könyvek

	kemény fedelűek		puha fedelűek	
	\$	%	\$	%
ár	39,16		17,04	
határkötség	2,95	7,5	1,74	10,2
ár-határkötség (=„árrés”)	36,21	92,5	15,30	89,8

Forrás: Hirschleifer et al, 2009, 314.

Nemlineáris árképzés

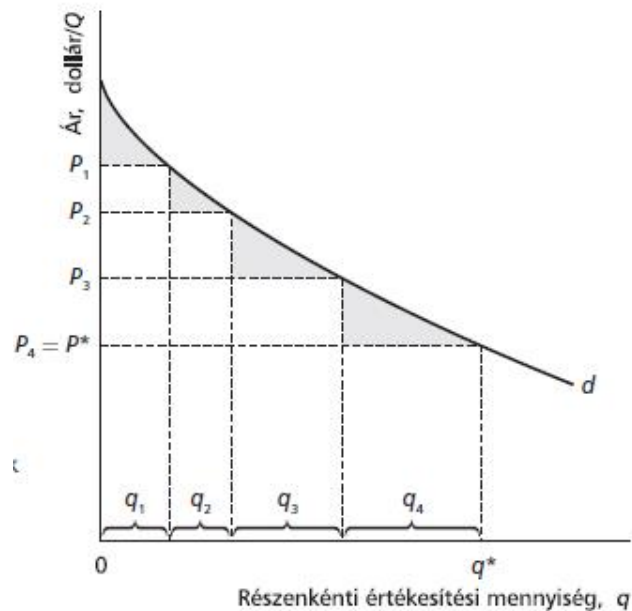
Míg piacszegmentálás esetén az eladó eltérő árat határoz meg különböző ügyfeleknek, addig mennyiségi árdiszkrimináció (többrészes árazás) esetén az eladó ugyanannak az ügyfélnek határoz meg többféle árat. Például egy 1 kilós kiszerelésű mosóport 1 dollárért, míg a 2 kilós kiszerelésűt 1,5 dollárért kínálhatja. Az eladó itt 1 dollárt számol fel az első kilóért, és 0,5 dollárt a másodikért.

Tökéletes árdiszkrimináció

Négyrészes ár

Tökéletes árdiszkrimináció esetén a vállalat a termék minden egyes egységét a fogyasztók rezervációs árán értékesíti (eszköze lehet: Aukció). Általában minden egységet más áron ad el, azaz annyi részes árat képez, ahány egységet el kíván adni. Jelen esetben négyrészes árat képez.

Tökéletes árdiszkrimináció

- Olyan esetekben alkalmazható, ha a jószág hozzáféréseért és a jószág egyes egységeiért is lehet díjat kérni (pl. hálózatos szolgáltatások).
- 1. rész: Egyösszegű 'hozzáférési' díj (T), a vásárlás jogáért
- 2. rész: A vásárolt jószágegységek után fizetett egységár (p)
- Árdiszkrimináció eszköze is lehet (első- és másodfokú árdiszkrimináció)
- Az összes fogyasztói többlet lefölözhető, ha
  - Egyformák a fogyasztók
  - Azonosíthatók a fogyasztók
  - Ekkor tökéletes (elsőfokú) árdiszkrimináció

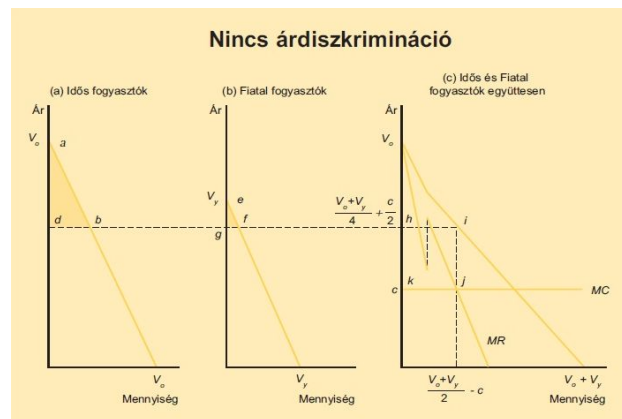
1. Példa: szórakozóhely

- Italárak meghatározása (lineáris árképzés)
- Belépődíj (hozzáférési díj) + italárak (egységdíj) meghatározása (kétrészes árképzés)
- Belépődíj + kuponok (lefogyasztható mennyiség) + italárak meghatározása (blokk árképzés)

2. Példa: mobil tarifacsomag

- Percdíjak megállapítása (lineáris árképzés)
- Előfizetési díj + percdíj megállapítása (kétrészes árképzés)

- Előfizetési díj+lebeszélhető percmennyiség+percdíj meghatározása (blokk árképzés)

Kétrészes ár $(T, p) = (\text{hozzáférési díj, egységdíj})$:

- Idősek: $T_i = (a - c) * b * 0,5$, $p_i = c$
- Fiatalok: $T_f = (e - c) * f * 0,5$, $p_f = c$

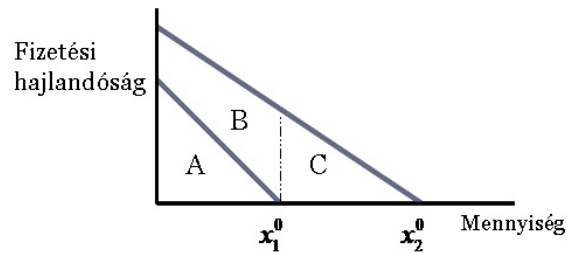
Blokk ár: $(T, q, p) = (\text{hozzáférési díj, kupon, egységdíj})$:

- Idősek: $T_i = (a - c) * b * 0,5 + c * b$, $q_i = b$, $p_i \geq c$
- Fiatalok: $T_f = (e - c) * f * 0,5 + c * f$, $q_f = f$, $p_f \geq c$

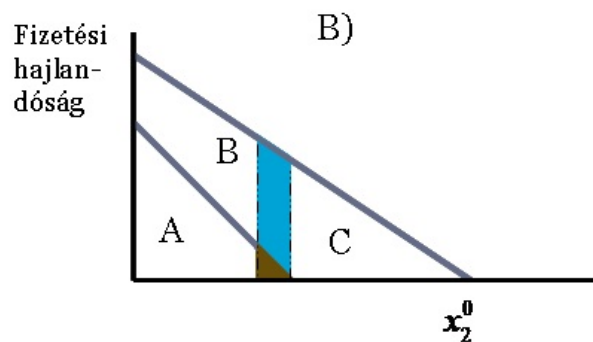
Másodfokú árdiszkrimináció

- Két eltérő értékelésű (fizetési hajlandóságú) fogyasztó
- A vállalat nem tudja azonosítani az egyes fogyasztókat
- Külön csomagot (mennyiségi, minőségi) kell összeállítani az egyes típusoknak, és úgy kell a csomagokat beárzni, hogy mindegyik fogyasztónak a neki szánt csomagot érje meg választani? → Önszelekció (ösztonzési korlát)

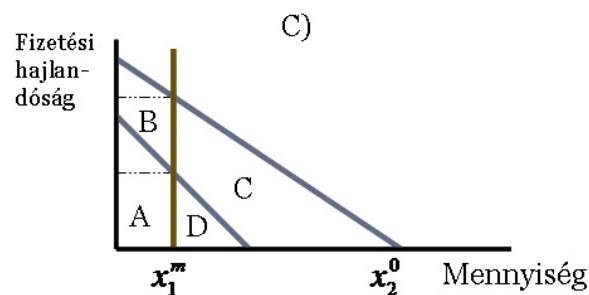
- A csomagok árát korlátozza a másik típusú fogyasztónak szánt ár (a másik fizetési hajlandósága) → A „jó típusú” fogyasztónak plusz többletet kell biztosítani (információs járadék), hogy a neki szánt csomagot válassza (felfedje típusát).

Lehetséges megoldás: $T_1 = A$ és $T_2 = A + C$ (Vagyis a vállalat a 2-es fogyasztó esetében kénytelen lemondani a B területtel egyenlő többletről)

Ha csökkentjük a „rosszabb típusú” fogyasztó csomagjában lévő mennyiséget (a vállalatnak bevétel kiesés), akkor csökkenhet a „jó típusúnál” hagyott fogyasztói többlet (járadék) (a vállalatnak többletbevétel).

Optimum: ahol a kisebb fizetési hajlandóságú fogyasztó csomagjának csökkentéséből származó bevételcsökkenés és a magas fizetési hajlandóságú fogyasztó információs járadékának csökkenéséből származó többletbevétel kiegyenlítődik.

- Felt.: kétféle fogyasztó a piacon: vannak, akik kevesebbre értékelik (marginálisan) a terméket: 'alacsony' típusúaknak (arányuk: p), illetve akik többre értékelik: magas típusúaknak (arányuk: $1 - p$).
- Felt.: A vállalat NEM tudja megkülönböztetni a kétféle fogyasztót
- A monopólium különféle menüket kínál: minden q mennyiséghez egy t árat rendel. Ha a fogyasztó a (q_i, t_i) menüt választja, akkor hasznossága:

$$U_i = \theta_i V(q_i) - t_i \quad (V'(q_i) > 0, V''(q_i) \leq 0)$$

- A fogyasztó típusa: θ , felt.: $\theta_1 < \theta_2$
- A termék előállításának határkölsége: c , fix költség nincs.
- Részvételi korlátok:

$$IR_1 : \theta V(q_1) - t_1 \geq 0$$

$$IR_2 : \theta V(q_2) - t_2 \geq 0$$

- Ösztönzési korlátok:

$$IC_1 : \theta V(q_1) - t_1 \geq \theta V(q_2) - t_2$$

$$IC_2 : \theta V(q_2) - t_2 \geq \theta V(q_1) - t_1$$

- A vállalat várható profitja, ha mindkét fogyasztó a neki szánt csomagot választja:

$$\Pi(q_1, q_2, t_1, t_2) = p(t_1 - cq_1) + (1 - p)(t_2 - cq_2)$$

- A korlátok vizsgálata:

$$- IC_1 - IC_2$$

$$(\theta_2 - \theta_1) [V(q_2) - V(q_1)] \geq 0$$

Monotonitási feltétel: a vállalatnak a magas típusú fogyasztóknak legalább annyit kell kínálnia, mint az alacsony típusúaknak. Ha $\theta_1 < \theta_2$, akkor $q_1 \leq q_2$.

- Ha IC_2 és IR_1 teljesül, akkor

$$\theta_2 V(q_2) - t_2 \geq \theta_2 V(q_1) - t_1 \geq \theta_1 V(q_1) - t_1 \geq 0$$

Tehát IR_2 mindig teljesül, azaz elhagyható.

- Azt várjuk, hogy a magas típusú fogyasztók számára jelent előnyösebb helyzetet a másik típusú fogyasztóknak szánt menü választása, és nem az ellenkezője, így az IC_1 korlátot egyelőre hagyjuk figyelmen kívül, és majd utólag ellenőrizzük, hogy optimumban teljesül-e.
- Mivel a várható profit függvény mindkét árban növekvő függvény, ezért IR_1 és IC_2 egyenlőségre teljesülnek:

$$\theta_1 V(q_1) - t_1 = 0$$

$$\theta_2 V(q_2) - t_2 = \theta_2 V(q_1) - t_1 > 0$$

- Az optimális árak tehát:

$$t_1 = \theta_1 V(q_1)$$

$$t_2 = \theta_2 V(q_2) - (\theta_2 - \theta_1) V(q_1)$$

- Az alacsonyabb típusú fogyasztók hasznossága tehát zérus, míg a magasabb típusú fogyasztók $(\theta_2 - \theta_1)V(q_1)$ információs járadékot realizálnak.
- Ez a járadék az alacsony típusú fogyasztóknak jutott mennyiség függvénye, ezért hogy kevésbé 'vonzóvá' tegyük a jó típusú fogyasztó számára a váltást, a rossz típusú fogyasztó számára kínált mennyiséget csökkenteni kell.

- Az eddigieket felhasználva (a korlátokat a célfüggvénybe helyettesítve) a feladat:

$$\begin{aligned} \Pi(q_1, q_2) &= p[\theta_1 V(q_1) - cq_1] + \\ &+ (1-p)[\theta_2 V(q_2) - (\theta_2 - \theta_1)V(q_1) - cq_2] \rightarrow \max_{q_1, q_2} \end{aligned}$$

- Elsőrendű feltételek (optimum):

$$\begin{aligned} \left[\theta_1 - \frac{1-p}{p}(\theta_2 - \theta_1) \right] V'(q_1) &= c \\ \theta_2 V'(q_2) &= c \end{aligned}$$

1. Megjegyzés

Ha az alacsony típusú fogyasztók aránya (p) nagyon kicsi, vagy a típusparaméterekben a különbség ($\theta_2 - \theta_1$) nagyon nagy, előfordulhat, hogy az első elsőrendű feltétel nem teljesülhet pozitív q_1 -re, azaz a monopóliumnak nem éri meg az alacsony típusú fogyasztókat benntartani a piacon, mivel a tőlük megszerzett többlet nem kompenzálja a magasabb típusú fogyasztóknak kifizetett információs járadékért. Ebben az esetben csak a magasabb típusú fogyasztóknak kínál menüt $t_2 = \theta_2 V(q_2)$ áron.

Az önszelekció egyéb módszerei:

- Jól- és rosszul informált fogyasztók
- Fogyasztók időpreferenciáinak eltérése (opportunity cost)
- 'türelmetlen' korai vásárlók vs. árcsökkenésre várók

Árdiszkrimináció jóléti hatásai

- Elsőfokú árdiszkrimináció:
  - Hatékony kibocsátás, de jövedelem átrendeződés
  - Magasabb jólét a nem diszkrimináló monopolista árképzéséhez képest
- Harmadfokú árdiszkrimináció:
  - Nem egyértelmű a jóléti következménye
  - $P > MC$ (allokációs hatékonyság-vesztés)
  - Magasabb jólétet eredményez, ha nagyobb a diszkrimináló kibocsátás, mint a nem diszkrimináló esetben
- Másodfokú árdiszkrimináció:
  - Nem egyértelmű a jóléti következménye
  - Magasabb jólétet eredményez, ha nagyobb a diszkrimináló kibocsátás, mint a nem diszkrimináló esetben
  - Ez gyakori, mivel a magas fizetési hajlandóságú fogyasztóknak a pareto-hatékony (first best) szinten, az alacsony fizetési hatékonyságúaknak a pareto-hatékony mennyiség alatt (de gyakran a nem diszkrimináló mennyiség felett) kínál

DE! Lehet, hogy az árdiszkriminációval nyereségessé válik olyan piacok kiszolgálása is, amelyeket nélküle nem szolgálna ki